

Dumnezeu și profitul. – o privire europeană asupra unor doctrine economice –

Dan POPESCU

Universitatea „Lucian Blaga”, Facultatea de Științe Economice
“Lucian Blaga” University, Faculty of Economic Sciences
Personal e-mail: dan.popescu@ulbsibiu.ro

God and Profit: A European View on Some Economic Doctrines

How has the relationship between God and profit evolved over time? How and to what extent has today's European identity acquired a social component? What reverberations did and have this fact? How do they face, from such a perspective, essential economic doctrines, approached in their evolution? What projections have been seen and seen in Romania? Here are the main questions that the present study aims at answering.

Keywords : God, profit, doctrines, social, negotiation, history, realities, perspectives.

Atunci când maica stareța din „Les Miserables” a lui Victor Hugo l-a mințit pe inspectorul de poliție Javert că fostul ocaș Jean Valjean nu este ascuns în mănăstirea ei – scenă atât de dramatică din filmul cu același nume, varianta cu Gerard Depardieu (Jean Valjean), John Malcovitch (Javert) și Jeanne Moreau (stareța) – a fost vorba de Dumnezeu, de virtute sau a fost vorba de păcat? „La mère supérieure” nu a vrut să-l „dea” pe Jean Valjean poliției brutale, știa că lucrurile nu sunt în ordine. Deci, deși neadevăr, a fost vorba de virtute. Așa am înțeles cei mai mulți. Dar, de ce, atunci genialul Victor Hugo o imaginează, după scena respectivă, pe stareță solicitând unei „surori” să o biciuiască pe spate întrucât l-a mințit pe inspector? Deci, nu a fost vorba numai de Dumnezeu, de virtute, ci și de păcat, de diavol. Așadar, chestiunea este mult mai complexă... Avem, în viața noastră, diferențe enorme între „cuvinte” și realități. Între principii și detalii. Între promisiuni și îndeplinirea lor (vezi, mai ales, politicienii, dar nu doar ei). Este greu să rezolvăm, dar mult mai dificil este să înțelegem. Avem nevoie

nu doar de termen scurt, ci faptele trebuie privite și într-o anumită perspectivă, pe termen mediu și lung. Ce facem astăzi, ce efecte au acțiunile noastre pentru noi și pentru alții în viitor? În fapt, condiția omului este cea mai importantă.

Așadar, Dumnezeu și profitul. O privire europeană asupra câtorva idei și doctrine economice. Desigur, este competiția, este lupta pentru existență, dar acest lucru înseamnă ceva. Noi discutăm despre altceva. În antichitatea profundă, Dumnezeul nostru creștin nu era recunoscut. Mai târziu, dintr-o anumită parte, da. Oricum, Dumnezeu în opoziție cu stăpânii de sclavi, recunoscând sclavii, nu era nici în puterea înțelegerii divine, nici în puterea înțelegerii noastre. Cred – și nu este doar opinia mea – că Roma, Imperiul Roman, dacă ar fi fost creștine, nu ar fi avut sfârșitul pe care l-au avut, felul în care destrămarea s-a petrecut. O paranteză. Au fost multe motive economice, dar, alături de ele, o cauză importantă a Războiului civil „Nord contra Sud” din Statele Unite a fost înlăturarea sclaviei, și în fața lui Dumnezeu și în fața oamenilor. Închei

paranteza. Mai departe, în Evul Mediu, conflictul, confruntarea între Dumnezeu și profit devin deja active. Biblia contra Bursei. Tot mai mult și mai ales în Evul Mediu mijlociu, o viață modestă, umilinta, o viață ascetică, promovate de biserică (dar nu și practicate de unii preoți), sunt opuse unei vieți supraîmbelșugate, opulente. Sunt opuse plăcerilor ascunse sau deschise ale traiului. Adică vieții bogaților, celor mai bogați. Făcând bogății păcate, au început să-și cumpere impunitatea, negociind cu Dumnezeu prin intermediul preoților creștini catolici, al indulgențelor...

Iată, dar, de ce la finele lunii octombrie acest an sunt 500 de ani, o jumătate de mileniu, de la acea zi în care la Wittenberg, în Saxa, în Germania, călugărul Martin Luther a așșat pe peretele universității tezele sale protestante. Susținea – și avea deplină dreptate – că cu Dumnezeu nu se poate negocia păcatul, nici crima, nici furtul, nici corupția, minciuna, nici adulterul. Nu poți da bani bisericii și să ți se ierte. Începea o lume...

... În timp, nu mai intru în detalii, lucrurile s-au calmat, atât de mult încât, în urmă cu câțiva ani, însuși Papa i-a adus omagiu lui Luther. Iar, în acest context, identitatea europeană a dobândit, în mai mare măsură, o dimensiune morală religioasă, socială. A dragostei față de aproape, a generozității, a înțelegerii și sprijinului pentru altul în nevoie. A luptei împotriva sărăciei, pentru libertatea fiecăruia dar fără a dăuna altora, pentru egalitatea de șanse, pentru fraternitatea între oameni, respectiv pentru solidaritate. Iată, dar, că identitatea europeană care presupune, acum, administrativ, pentru fiecare dintre noi, apartenența la o țară membră a Uniunii Europene sau chiar apartenența la o Europă ce se întinde, geografic, de la Atlantic la munții Urali, relevă și o componentă morală, socială, caracteristică religiei creștine: „iubește-ți aproapele”, toleranța, umanismul.

Cam în acest sens deslușesc eu problema. Și atunci, în Franța, de exemplu, regele Ludovic al XVI-lea care neglija poporul și soția sa Marie Antoinette, care îl disprețuia chiar, au fost mai puțini europeni decât Danton, Robespierre, Marat, Saint-Just, Camille Desmoulin și alți fruntași ai Revoluției Franceze de la 1789, care-l iubeau, chiar dacă pentru izbânda Revoluției au făcut să curgă sânge, au ghilotinat nenumărate capete? S-ar părea că da. Cuvintele „Dacă n-aveți pâine, mâncați cozonac”, spuse de Marie Antoinette oamenilor înfometaji care îi solicitau o viață cât mai bună, erau, de fapt, vorbele diavolului. Iată, dar, problema. În America de Sud, devenită Latină, marele Simon Bolivar – „El Libertador” – a fost mai european decât Coroana Spaniolă, decât mulți, mulți dintre marii granzi de Spania care vroiau să mențină țările respective într-o stare economică infectă? Din nou se pare că da. Ne putem extinde judecățile astfel, și înainte și după. În Anglia, Cromwell, mult mai european decât Carol I Stuart. În sfârșit, dar deloc în ultimul rând, Napoleon

mult mai european decât Alexandru al Rusiei, decât împăratul Austriei, decât regele Prusiei, decât coroana Angliei etc. În fapt, revoluționarii, cu toate minusurile posibile, priveau spre viitor, iar regii, dincolo de o serie de secvențe pozitive, priveau spre trecut. Sigur, poate este prea mult, dar ceva este. ... Merg mai departe. Nu este mai european decât mulți conducători europeni sau din lume acel veteran viêt-cong a cărui declarație am citit-o de curând și care spune: „Într-un război nu există învingători, ci doar ruine... Sunt doar cei care nu au luptat niciodată, cărora le place să discute despre cine a câștigat și cine a pierdut în război”. Și în religia lui umanismul este o componentă și ea exprimă o anume identitate umană, nu doar exclusiv europeană. Oricum, este clar că terorismul, această ciumă a secolului XXI, nu are cum să se identifice cu religia, în sensul ei amintit de acum. El se identifică doar cu crima. Atunci, unde să-l situăm pe Jean Jaurès? Desigur, printre cei care astăzi pot fi considerați cu cea mai puternică identitate europeană.

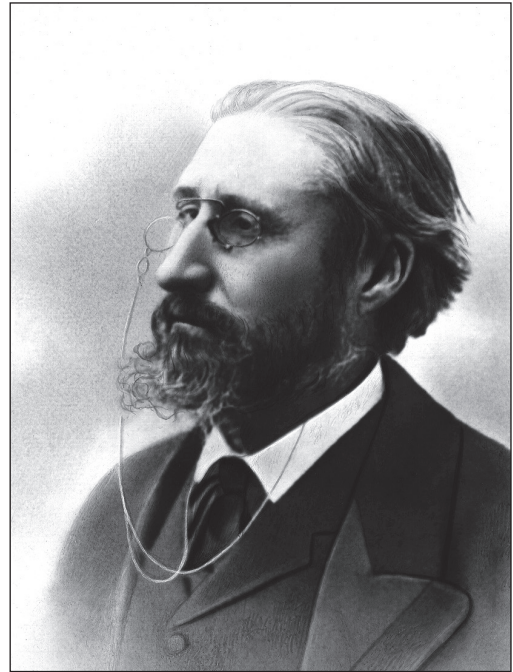
Iată, dar, problema. Să continui. În România, marele revoluționar Nicolae Bălcescu a fost oare mai european decât mulți dintre voievozii Principatelor Danubiene, care disprețuiau oamenii și sărăcia? Tot, da. Sau, tot în America de Sud, în Argentina, colonelul Juan Domingo Peron și foarte delicata sa soție, dar atât de luptătoare, Evita Peron – am văzut pe străzile Buenos-Aires-ului un marș al unor sute și sute de mii de oameni comemorându-le moartea, oameni pentru interesele cărora au luptat –, sau în Chile, „socialul” Salvador Allende, au fost mai europeni decât cei care, într-un fel sau altul, i-au înlăturat și chiar i-au cășăpit? Sau decât, în Europa, în Germania, conducătorii interschimbabili ai Republicii de la Weimar? Din nou, da. Chiar dacă, repet, a curs sânge, uneori mai mult sânge, în apărarea unor idealuri sociale. Oare doctor Jivago și chiar afaceristul Piotr Komarovski în sine sa, personaje ale capodoperei „Doctor Jivago” al lui Boris Pasternak, nu gândeau așa? Înțelegeau că atunci, în Rusia, exista o mică „lume de aur”, osificată în bună măsură în semidoctismul ei, disprețuitoare față de popor, concentrată în balurile și petrecerile ei fastuoase, în penibilul ei rasputinism, în ideea turbure că lucrurile vor rămâne mereu astfel, și o mare lume a mizeriei și colbului, a neștiinței, pe care agitatorii o trezeau la viață. Sigur că nu se asociau cu febra puerală a intransigenței roșii promovând, în general, crima severă pentru popor însă îngăduitoare pentru șefi, dar se contopeau cu deviza creștină „fii bun” și „iubește-ți aproapele”... Spania republicană apăra idealuri sociale, în vreme ce Spania lui Franco apăra și idealuri ca atare, dar în bună măsură, interese ale capitalului neprietenos, deseori, față de mulțime...

Am făcut un tur al lumii în timp nu tributar unor judecați facile, ci datorită, direct sau indirect, unui numitor comun al problemelor avansate: religia

creștină, identitatea europeană. Nu este absolutul, dar este o ipoteză. Putem spune că religia, în sine, nutrește identitatea europeană, după cum aceasta nutrește religia. Dar ateismul, nu o dată întâlnit, este o credință? Firește, este credința de a nu crede în Dumnezeu, în divinitate. În măsura în care este umanist și el este european. Nu a fost Voltaire european în sensul nostru, cel de acum? Cum să nu, chiar unul dintre cei mai mari. Dar Rousseau? Desigur. Din perspectiva europocentrică, Europa, în speță continentul european, este un leagăn al civilizației mondiale efective, dar și spirituale, generând, prin actele sale, prin promovarea civilizației sale, prin impactul cu alte credințe, un real progres mondial. Globalizarea, în general, și globalizarea progresului, în special, au pornit din Europa. Vorbind, pe etape, iată Imperiul Roman, dar și marile descoperiri geografice, începând cu secolul XV. Pe urmă, revoluțiile industriale. De nu puține ori, aceasta s-a realizat cu chinuri și sânge, dar, potrivit preceptelor timpului, a fost relativ firesc astfel. A fost un preț plătit și nu un păcat. Nu s-a ucis din plăcere, din sadism, din viciu, din răzbunare, ci în numele unor, să le spunem, „principii civilizatoare”. Din perspectiva zilei de astăzi, lucrurile se schimbă. Cantitatea de sânge s-a diminuat, amplificându-se dimensiunile pilduitoare ale progresului. Umanismul și toleranța se situează pe un loc de frunte. Printre altele, faptul că, în prezent, sute de mii și milioane de oameni din fostele colonii migrează spre Europa, atât de hotărât, atât de amplu, o demonstrează elocvent.

Desigur că problema poate fi privită și dintr-un alt punct de vedere: umanismul european, firește, dar cel asiatic, cel african – discutând doar de o primă linie de diferențiere, cea continentală – cum se conjugă oare? Abordarea mea poate fi atacată sau completată de abordări pornind, poate, mai puțin din Europa, ci din alte părți ale lumii, având alte seturi de valori și credințe intime. Din punctul de vedere al altor religii, islamice, budiste, confucianiste se pot avansa judecăți mai mult sau mai puțin asemănătoare, dar nu ne referim în acest sens în rândurile de față.

Revenind, putem oare spune că doctrinele economice fundamentate pe social, pe solidaritate – vezi astfel fondatori precum Charles Gide, Frederic Passy, Leon Bourgeois, fondatorii cooperatismului de tip Schulze-Delitzsch, pe urmă Friederic W. Raiffaisen, școala engleză a cooperăției etc – sunt mai europene decât liberalismul economic al cărui părinte a fost Adam Smith, pe urmă francezul Jean Baptiste Say – cel care nu credea în existența crizelor economice, deoarece, spunea el, „produsele se schimbă numai pe produse” –, David Ricardo, Heckercher, Ohlin, Samuelson, apreciatul în timp Milton Friedman ș.a.? Socialiștii (cei vestici) de astăzi sunt oare mai europeni decât liberalii de astăzi? Da, dar am destule rezerve. Sunt, astfel, din perspectiva socialului, argumente și de

Sursă foto: <http://www.biphoo.com/celebrity/charles-gide>

„da” însă și unele de „nu”. Este, desigur, o ipoteză.

Exceptându-l pe speculantul „diabolic” George Soros, dar care poate fi îngrădit de lege, să nu uităm, totuși, ce afirmau mercantiliștii, „Laissez faire, laissez passer, le monde va de lui même”. Că Adam Smith spunea „Il mondo va da se”. Deci lumea merge de la sine, sunt legile economice obiective cele ce acționează să regleze. Tocmai pe baza acestei libertăți de acțiune, a întreprinzătorilor, s-au creat mari resurse ale dezvoltării, lumea a făcut mari progrese. Liberalismul este aspru dar competitiv, se bazează pe inițiative și reușite, împinge înainte. Tocmai pe această bază s-au înfăptuit marile descoperiri geografice. Tocmai pe această bază Europa și religia ei catolică, dar apoi și cea protestantă s-a întins din America de Nord și de Sud până în Asia și Australia, în Africa. Tocmai pe această bază s-au inițiat și desfășurat revoluțiile industriale... Și, pe urmă, avem oare dreptul să negăm, să neglijăm realitatea că marea civilizație europeană s-a înfăptuit, în cea mai mare parte, sub sceptrul marilor împărați și regi europeni? Sub sceptrul unor mari seniori care au reprezentat structura esențială de conducere, de evoluție la un moment dat? Nu, nu avem acest drept, moștenim și astăzi. În pofida faptului că dintr-o astfel de perspectivă se manifesta, nu o dată, un dispreț deloc timid, chiar fățș, brutal, față de oameni, față de săraci. Și din toate aceste direcții, însă, totul s-a înfăptuit în numele lui Dumnezeu și cu ajutorul lui Dumnezeu.

La noi în România s-a furat imens și din toate părțile chiar dacă cei în cauză merg la slujbe și pozează în cucernici.. Au suferit și suferă cei cu valoare și fără recompense sociale pe măsura acestei valori. Se tot

fac cercetări, deseori serioase, în ce privește verificarea tranzacțiilor, a achizițiilor dubioase. În problemele comisioanelor din contracte, a unor nume fictive și sume reale din paradisurile fiscale. În ce privește conturile secrete „ofshore”. În ce privește faultarea impozitelor, tehnologiilor respective, etc. Sunt asemenea teme amintite ingrediente ale unor escrocherii patentate în plan european. Rămânând în Europa, cred și într-o metodă mai simplă. Anume, să se ia operativ măsuri hotărâte comparându-se veniturile legale cu averea acestor îmbogățiți corupți și cinici, care trăiesc în vile de lux în țară și străinătate și duc un trai de nababi, din banii furați de la populație, de regulă pe deasupra legilor. „Noua aristocrație” a României? Nicicum. Așa zisă, în fapt coruptă, incultă, penibilă, venală, apatridă, cu o imensă sete de furt, de îmbogățire. Trebuie văzut ce au moștenit dinainte de 1944. Ce le-a luat sau ce le-a dat sistemul comunist ca atare. Ce au dobândit sau ce au pierdut după Revoluție – cum și de ce – în țară și străinătate etc. Ne pierdem, din păcate, în fel de fel de lucruri „mici”, inclusiv în mass-media, considerabil depășite de astfel de probleme reale, grave. O fi deliberat, n-o fi deliberat? Pot fi combinate cele 2 tipuri de cercetări. Oricum, avem de-aface cu un destin pe care nu-l merităm. Pe când „schimbarea”, cu atât mai mult cu cât economia are stringentă nevoie de readucerea în circuitul economic a resurselor furate din interior sau cu sprijin din exterior, pentru că s-a luat și de acolo. Reacția astfel ar vâdi tocmai o identitate europeană efectivă. Cea care a scos Franța la liman, Italia la liman. Cea care a scos la liman Belgia, Olanda, Statele Unite, Rusia chiar, și nu puține alte țări.

Desigur, politica este subordonată intereselor, dar depinde cât și cum. Și în acest sens este o limită. Or, am fost și suntem presați de fel de fel de diplomați care susțin interesele unor firme străine, dar se îmbogățesc și ei abracadabrant... Dar șefii din regiile publice cu rezultate atât de slabe? Dar generali făcuți peste noapte? Dar băncile care transferă în afară profiturile? Dar politicienii cu venituri uriașe pentru vorbe? Să nu uităm că, în perioada interbelică, mișcarea legionară, superreligioasă, discriminativă, și, uneori, criminală, exacerbând naționalismul – „Să faci Căpitane o țară/ Ca Soarele sfânt de pe cer”, dar cum, prin ce mijloace, care să fie motoarele creatoare de resurse, cum să se facă integrarea într-o Europă civilizată – și-a alimentat forța și interesele tocmai într-o astfel de atmosferă cupidă, coruptă, stimulată de chiar Carol al II-lea. Și a ieșit ceea ce a ieșit. Ce fac oare decidenții noștri – în afară de cei care s-au îmbogățit și se îmbogățesc și ei astfel? Ce face justiția pentru a pune capăt – chiar pe baza legilor în vigoare sau altora noi –, unor astfel de probleme, pentru a nu acționa selectiv, pentru a redobândi și pe această cale încrederea populației?

Este, dar, necesar, cred, ca atunci când discutăm de relația religie – identitatea europeană, să mutăm

între cele două părți. Nu avem „rețete unice”. Este necesar, cred, să avem „complici” și „complicități” în sensul bun al cuvintelor respective, în scopul progresului, care nu vine doar dintr-o parte, ci din toate părțile. Este necesar, cred, să privim mereu spre viitor, dar fără a neglija a cunoaște istoria, a desprinde astfel învățămintele, experiența necesară. În toate acestea excludem anarhismul, terorismul de stânga sau de dreapta, religios sau laic, islamic sau creștin ș.a. Tehnologiile superioare îl pot promova într-o largă desfășurare. Și să pornim de la faptul că radicalizarea oamenilor – dincolo de cei plătiți nemijlocit pentru a fi „radicali” – începe cu sărăcia, cu ignoranța, cu semidoctismul.

Iată un tablou complicat. Sunt și părți bune, dar nu ne-am referit deosebit la ele. Implozie economică și socială cu efecte letale? Nu cred că o dorește cineva normal cât de cât la cap. Cu atât mai mult cu cât butoaie de explozibil, unele cu fitilul aprins, sunt răspândite pe diferite paliere – de la exacerbări naționale sau, dimpotrivă, antinaționale, la mizerie, la social. De la catastrofe naturale la poluare, de la fracturi religioase la ofensiva „controlată” a ignoranței etc – în întreaga lume. Respectarea identității europene ne poate ajuta...

Selective bibliography

- Dan Popescu, *Istoria gândirii economice de la fiziocrați până azi / History of Economic Thinking from the Physiocrats Until Today*, Editura Continent, Sibiu-Bucuresti, 1999;
- Dan Popescu, *Istoria economică - Istoria economiei naționale / History of National Economy*, Editura Continent, Sibiu-Bucuresti, 2001;
- Dan Popescu, *Amenințări pentru secolul XXI / Threats of the 21 Century*, Editura Continent, Sibiu-Bucuresti, 2014.

